

1990-cı il 20 YANVAR faciəsi:

Azərbaycan milli-azadlıq hərəkatı tarixində yeni mərhələ

(Əvvəli ötən sayımızda)

SSRİ Müdafiə Nazirliyinin, DİN və DTK-nın hazırlayıb həyata keçirdiyi “Zərbə” (“Udar”) adlı əməliyyatda əsas rolu xüsusi təyinatlı “ALFA” və SSRİ DTK-nın “A” tərribat qrupları oynadı. SSRİ DTK-nın “Alfa” qrupu yanvarın 19-da saat 19.27-də Azərbaycan televiziyasının enerji blokunu partlatdı, respublikada televiziya verilişləri dayandırıldı. Mətbuat susduruldu. Azərbaycan dünyadan təcrid edildi. Məhz bu faciəli anlarda uzaqlardan “Azadlıq radiosu”-nun, Mirzə Xəzərin səsi Mixail Qorbaçovun informasiya blokadasını dağıtdı. “Radiodan Mirzə Xəzərin səsini eşidəndə, hamı nəfəsini uddu, amma hamı dirildi. 20 yanvar gecəsi - Mirzə Xəzərin səsi - möcüzə idi! Bəlkə “ah, nalədən” boğulan hava - Mirzə Xəzərin səsi ilə hıçqırırdı! Bir gündə bir əsrə bərabər iş gördü. O səs milləti məzardan çıxartdı. Dirilərə şəhid oğulları dəfn etmək üçün güc verdi”. “Azadlıq radiosu”-nun 20 yanvardakı ilk verilişi həm Azərbaycanda, həm də dünyanın hər yerində azərbaycanlıları və ictimaiyyəti oyatdı. Dünya azərbaycanlıları ayağa qalxdı. Etirazlar başladı. M.Qorbaçov öz xəlvəti Bakı qanlı “sərgüzəştini” sona çatdırma bilmədi. Bu zərbədən sarsılan qəzəbli Kreml rəhbərliyi “Azadlıq” radiosundan ABŞ hökumətinə rəsmən şikayət etdi.

Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi və qoşunun şəhərə girməsi barədə əhaliyə rəsmi məlumat çatdırılmadı. Halbuki, həmin vaxt müxtəlif yerlərdə piketlər, barrikadalar qurulmuş, şəhərdəki 60 qoşun hissəsindən 34-nün, o cümlədən Salyan kazarmasının giriş-çixış yolu kəsilmişdi. Xalq Cəbhəsinin bəzi liderləri əhaliyə dağılmağı, bəziləri isə müqavimət göstərməyi məsləhət görürdü.

Fəvqəladə vəziyyətin yanvarın 20 - də saat 00-da təbiiq edilməsinə baxmayaraq, qoşun hissələri yanvarın 19-da saat 21-dən etibarən birinci olaraq Türkan-Qala tərəfdən şəhərə yeridildi. “Bakı əməliyyatı”na rəhbərliyi birbaşa SSRİ müdafiə naziri Dimitri Yazov, SSRİ daxili işlər naziri Vadim Bakatin, SSRİ DTK sədrinin müavini Filip Babkov həyata keçirirdilər. Azərbaycan müsəlman əhalisinə qarşı nifrət hissi ilə köklənən, “spirtli içkilər vasitəsilə qızdırılaraq” şəhərə hücum edən əsgər və zabitlər qadına, qocaya, körpəyə, hətta təcili yardım maşınlarının sürücülərinə və həkimlərə fərq qoymadan onları vəhşicəsinə qətlə yetirdilər. Tanklar və BTR-lər içi insanlarla dolu minik maşınlarını əzib keçdilər.

Bakı qarnizonunun qoşunları, gətirilən hərbi hissələr, hərbi gəmilərdən çıxarılan desant qrupları şəhər üzərinə hücum etdi. Ağır hərbi texnika çox asanlıqla barrikadaları dağıtdı. Şəhərin küçələri güllələnmiş və yaralanmış günahsız adamların-qocaların, qadınların, uşaqların qanına qarışdı. Hərbcilər təsadüfən küçəyə çıxanları, yaşayış evlərini, təcili yardım maşınlarını atəşə tutur, yaralıları öldürür, meyitləri yandırır, təhqir edir, eybəcər hala salırdılar. Adamları ağır hərbi texnikanın turtilları altına salır, əzabla öldürürdülər.

Xəstəxanaların elektrik naqillərini kəsmişdilər ki, yaralıları tibbi yardım göstərmək mümkün olmasın. Fəvqəladə vəziyyətin təbiiq əhaliyə elan olunanda hərbi qulluqçular tərəfindən 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirildi, 20 nəfər ölümcül yaralandı. Kütləvi insan qırğını törədildikdən sonra - yəni 1990-cı il yanvarın 20-də səhər saat 5.30-da radio vasitəsilə Bakı şəhər komendantı V.Dubinyak fəvqəladə vəziyyət təbiiq

edildiyi barədə rəsmi məlumatı efiro verdi. Halbuki, “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” 1966-cı il Beynəlxalq Aktın birinci bəndinə əsasən, fərman imzalandığı andan fəvqəladə vəziyyətin təbiiq və müddətləri barədə Bakı şəhərinin əhalisinə rəsmi xəbərdarlıq edilməli idi. Lakin buna qəsdən əməl olunmadı. Yanvarın 20-də saat 00-dan başlanmış hərbi əməliyyatlarda tanklardan və müxtəlif təyinatlı zirehli döyüş maşınlarından istifadə edildi, Xəzər hərbi donanmasına məxsus gəmilərdən şəhərə desant çıxarıldı. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu təcavüz aktı mərhələ-mərhələ həyata keçirildi, şəhərdə qarətlərlə nəticələnən tərribatlar törədildi.

Fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra, yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə də Bakı şəhərində daha 57 nəfər öldürülmüş, fəvqəladə vəziyyətin elan olunmadığı rayonlarda - yanvarın 25-də Neftçalada 2 nəfər və yanvarın 26-da Lənkəranda 6 nəfər qətlə yetirilmişdir.

Beləliklə, qoşunların qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və respublikanın rayonlarında 147 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuş, onlardan 112 nəfəri SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərinə aparılaraq həbsxanalarda saxlanılmışdı. Hərbi qulluqçular tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomaşın, o cümlədən təcili yardım maşınları dağıdılmış, yandırıcı güllələrin törətdiyi yanğınlar nəticəsində külli miqdarda dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edilmişdir. Dövlət, ictimai və şəxsi əmlaka həmin dövrün qiymətləri ilə 5 milyon 637 min 286 rubl miqdarında maddi ziyan vurulmuşdur.

Rusiyada fəaliyyət göstərən “Şit” ictimai təşkilatının ekspertlərinin hesabında göstərilir ki, adamları xüsusi qəddarlıqla və yaxın məsafədən güllələnmişlər. Məsələn, R.Rüstəmov 23, Y.Meyerovic 21, D.Xanməmmədova 10-dan çox güllə vurulmuş, xəstəxanalar, “təcili yardım” maşınları atəşə tutulmuş, həkimlər öldürülmüş, içərisində sərnəşinlər, o cümlədən istifadə edilmişdir. Hələk olanlar arasında yetkinlik yaşına çatmayanlar, qadınlar, qocalar, şikəstlər də var idi. “Kalaşnikov” avtomatının ağırlıq mərkəzini dəyişən 5,45 mm çaplı güllələrindən istifadə edilmişdir. Hələk olanlar arasında yetkinlik yaşına çatmayanlar, qadınlar, qocalar, şikəstlər də var idi.

Qabaqcadan düşünülmüş hazırlanmış bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli-azadlıq uğrunda mübarizəsini boğmaq, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşıyırdı.

Bütün bunlar nəinki Azərbaycan xalqının gözünü qorxutdu, əksinə onun Sovet imperiyasına qarşı nifrətini qat-qat artırdı. Xalq avtomat süngülərinin, tank lülələrinin ona tuşlanmasından qorxmayıb öz şəhidlərini küçə və meydanlardan topladı. 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycan KP MK Bürosunun iclası keçirildi. Azərbaycan KP MK Bürosu insan tələfatı ilə əlaqədar xalqa başsağlığı ifadə edərək respublikada 3 günlük matəm elan olundu. Büro Ə.Vəzirova Azərbaycan KP MK-nın I katibi vəzifəsindən azad olunması ilə əlaqədar MK Bürosunun işinə rəhbərlik büro üzvü, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri A.N.Mütəllibova və Azərbaycan KP MK-nın II katibi V.P.Polyaniçkoya həvalə etdi.

Topun-tüfəngin hər küçədə, hər tində qoyulmasına, fəvqəladə vəziyyət rejiminə baxmayaraq yanvarın 22-də xalq öz şəhidlərini “Azadlıq” meydanından son mənzilə - Şəhidlər Xiyabanına yo-

la saldı. Yanvarın 23-də Azadlıq meydanında mitinq oldu. Dünyanın heç bir ölkəsində şəhidlərimizin dəfn mərasimindəki kimi izdihama təsadüf edilməyib. Azərbaycan xalqı 40 gün matəm saxladı. Xalq açlığa dözdü, lakin etiraz əlaməti olaraq 40 gün tətillədi.

Xalqa qarşı sovet ordusunun qanlı cinayətləri isə hələ bitmək bilmirdi. Qanlı qırğına etirazını bildirmək üçün Bakı buxtasına gəlmiş “Xəzərneft donanması”nın gəmiləri hərbi gəmilər tərəfindən mühasirəyə alınaraq gülləboran edilmiş, onlarla dənizçi həbs olunmuşdu. “Sabit Orucov” gəmisi “SOS!” siqnalı ilə bütün dünyaya faciə barədə məlumat vermişdi. Şəhərə dənizdən hücumun qarşısını almaq üçün Azərbaycan dənizçiləri həyatlarını riskə qoyaraq bütün gəmiləri Bakı buxtasına yığmışdılar. Yanvarın 21-də saat 20.30 dəqiqədə iki hərbi gəminin və iki katerin müşayiəti ilə naməlum yük aparılması haqqında məlumat alan dənizçilər silahlı quldurlarla əliyalın qeyri-bərabər mübarizəyə girişmişdilər. Sovet hərbi gəmilərindən açılan atəş nəticəsində “Neftqaz-18”, “Neftqaz-64”, “Aktau”, “Şirvan-2”, “Celeken-1”, “Atlet-21”, “Vodoley-4” gəmiləri ciddi surətdə zədələnmişdi. Qanlı Yanvardan sonra başlanmış kütləvi repressiyalara qəhrəman dənizçilər də məruz qalmışlar.

20 Yanvar qırğınlarından sonra xalq vahimə çində idi. O, qanına bələnməmiş, alçaldılmış, təhqir olunmuşdu. Yanvarın 21-də fərdi təqaüddə olan Heydər Əliyev Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək burada təşkil olunmuş izdihamlı yığıncaqda çıxış etdi. Bu ağır günlərdə xalqla həmrəy olduğunu bildirdi. Əliyalın xalqın qırılmasını hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd, Moskvanın və respublika rəhbərlərinin günahı üzündən yol verilmiş kobud siyasi səhv kimi ifşa etdi. Xalqın kədərinə şerik olan H.Əliyev çətinliklə də olsa Azərbaycanda bir neçə adamla telefon əlaqəsi yaradaraq xalqa başsağlığı verdi, faciənin təşkilatçıları qatillər adlandırdı. Onun başsağlığını respublika qəzetlərində dərc olunmasını, yaxud da, Yanvar şəhidlərinin matəm mərasimində oxunmasını xahiş etdi.

Xalqın tələbi və bir qrup deputatın təşəbbüsü ilə 1990-cı il yanvarın 22-də çağırılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyasında respublikanın əksər siyasi və dövlət rəhbərləri iştirak etmədilər. Sessiyaya respublika rəhbərlərinin gəlməmələri onların xalqın taleyinə biganə qaldıqlarını, törədilmiş cinayətdə bu və ya digər dərəcədə iştirak etdiklərini göstərirdi. Fəvqəladə sessiya Bakı şəhərində törədilmiş faciəli hadisələrin təhqiqi üçün deputat-istintaq komissiyası yaradılması barədə qərar qəbul etdi. Lakin bu komissiya hadisəyə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, önlənər və yaralananlar, dövlətə və ictimai təşkilatlara, vətəndaşlara vurulan ziyan haqqında informasiya xarakterli məlumatlar toplamaqla işini bitirdi. Bu komissiya öz rəyini faciənin törədilməsindən iki il sonra - 1992-ci ildə SSRİ dövləti süqut etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına təqdim etmişdi. Milli Şura isə 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, deputat-istintaq komissiyasının rəyini qənaətbəxş hesab edib, onu təsdiq etməklə kifayətlənmişdi.

1990-cı il yanvarın 24-dən 25-nə keçən gecə Azərbaycan KP MK-nın təşkilatı məsələyə həsr olunmuş plenumu keçirdi. Plenum gündəliyə respublikada siyasi vəziyyətlə əlaqədar məsələ salındı, Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin təbiiqinin səbəblərini təhqiq etmək üçün komissiya yaradıldı. Lakin

respublika kommunistlərinin ali orqanı faciəyə siyasi qiymət vermədi, ümumiyyətlə, heç bir bəyanatla çıxış etmədi. Plenum təşkilatı məsələyə baxdı. Gizli səsvermə ilə A.N.Mütəllibov Azərbaycan KP MK-nın I katibi seçildi. Sov.İKP.MK Siyasi bürosunun üzvlüyünə namizəd, SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin sədri Y.M.Primakov, Sov.İKP.MK katibi A.N.Girenko büro iclasında iştirak etmişdilər.

SSRİ Baş Prokurorluğunun ədliyyə polkovniki V.Medvedyevin rəhbərliyi ilə təşkil etdiyi istintaq qrupu cinayət hadisələrinin araşdırılmasını çox səthi apardı, istintaq hərbcilərin hərəkatlarında cinayət tərkibi olmaması nəticəsinə gəldi. 1990-cı il iyulun 20-də cinayət işinin xitam olunması barədə qərar qəbul olundu, cinayət işinin materialları Moskvaya aparıldı. Təəssüf ki, həmin vaxt Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu törədilmiş cinayət hadisələri ilə bağlı heç bir cinayət işi başlamamışdı.

Şəhidlərin dəfn mərasimindən 10 gün sonra Azərbaycanın rəhbər partiya işçiləri Dağüstü parka gəldilər. Azərbaycan KP MK-nın I katibi A.N.Mütəllibov, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri E.M.Qafarova, respublika Nazirlər Sovetinin sədri H.Ə.Həsənov, Azərbaycan KP MK Bürosunun üzvləri R.Y.Zeynalov, T.X.Orucov, A.T.Rasızadə, S.A.Ələkbərov bir dəqiqəlik sükutla şəhidləri yad edərək məzarlarına çiçək qoydular.

Zaman keçdikcə bir sıra həqiqətlər meydana çıxdı, 20 Yanvar faciəsinin qaranlıq məqamları aydın oldu. 100 cildlik istintaq materiallarının 68 cildi Bakıdan Moskvaya, keçmiş SSRİ Prokurorluğuna aparıldı da, indiyədək, qaytarılmamışdır. Bir sıra sənədlərin, o cümlədən keçmiş SSRİ-nin yüksək instansiyalarında, xüsusən də hazırda Rusiya Federasiyası Prokurorluğunda saxlanılan 68 cildlik cinayət işinin materiallarının əldə edilməsi 20 Yanvar faciəsinin miqyasını və baskıların məsuliyyət dərəcəsini tam dəqiqliklə üzə çıxara bilər.

Qanlı 20 Yanvar qırğını həm də rus şovinistlərinin ermənilərlə ilə birgə apardıqları anti-Azərbaycan siyasətinin, Moskvanın Azərbaycana qarşı ikili münasibətinin tərkib hissəsi idi. Lakin imperiya çəlladları qanlı əməlləri ilə Azərbaycan xalqının iradəsini qıra bilmədilər. Qanlı Yanvar milli-azadlıq hərəkatının daha da yüksəlməsinə və nəticədə Azərbaycanın yenidən müstəqilliyini bərpa etməsinə gətirib çıxardı.

20 Yanvar faciəsi, eyni zamanda həm ümumxalq faciəsi, həm də müstəqillik, istiqlal və hürriyyət uğrunda xalqımızın apardığı milli-azadlıq hərəkatının zirvəsi kimi Azərbaycan tarixinə həkk olunub. Ümummilli lider Heydər Əliyevin söylədiyi kimi, bu təcavüz xalqımızı mənəvi cəhətdən çox sarsıtısa da, itkilərə məruz qoysa da, onun mənliliyini tapdalaya bilmədi, qürurunu sındıra bilmədi, qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni bir səhifə kimi yazıldı. 1990-cı ilin yanvar qırğını nə qədər faciəli olsa da, Azərbaycan xalqının iradəsini, milli azadlıq uğrunda mübarizə əzmini qıra bilmədi.

Həmin müdhiş gecədə həlak olan vətən oğulları Azərbaycan tarixinə parlaq səhifə yazdılar, xalqın milli azadlığı, müstəqilliyi üçün yol açdılar. 1992-ci il yanvarın 17-də Ali Sovetin Milli Şurası (1991-1992-ci illərdə qanunverici orqan funksiyasını yerinə yetirən orqan) 20 Yanvarın “Şəhidlər günü” elan olunması haqqında” qanun qəbul etdi.

(Davamı 4-cü səhifədə)

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Qanuna əsasən, yanvarın 20-si ölkə ərazisində qeyri-ış günü elan olundu. 1992-ci il yanvarın 18-də Ali Sovetin Milli Şurasında 1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələri ilə bağlı yaradılmış parlament komissiyasının (sədr akademik Mithəd Abbasov, müavin vitse-spiker Tamerlan Qarayev idi) hesabatı dinləndi. Parlamentin qəbul etdiyi qərarla 20 Yanvar faciəsi SSRİ-nin ali hakimiyyət orqanlarının Azərbaycan xalqına və insanlığa qarşı ağır cinayəti kimi qiymətləndirildi.

20 Yanvar faciəsinə dövlət səviyəsində tam siyasi-hüquqi qiymət verilməsi üçün ümummilli lider Heydər Əliyevin tövsiyəsi ilə 1994-cü ilin fevral ayında xüsusi sessiya keçirildi. Sessiya 1990-cı il yanvarın 20-də Sovet Silahlı Qüvvələrinin Bakı şəhərinə və respublikanın bir neçə rayonuna yeridilməsini, nəticədə haqq və ədalətin müdafiəsi naminə küçələrə çıxmış silahsız adamların qəddarcasına qətlə yetirilməsini Azərbaycan xalqına qarşı totalitar kommunist rejimi tərəfindən hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirdi. Xalq hərəkatını boğmaq üçün 20 Yanvar faciəsini təşkil etmiş Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, Sovet dövləti və hökuməti rəhbərliyinin, o

idi. Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı, sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan ərazilərinin tədricən ilhaq olunması, nəticədə ölkənin ərazisinin 125. 000 km²-dən 87. 000 km²-dək azalması, sovet rəhbərliyinin havadarlığı ilə başlayan Dağlıq Qarabağ hadisələri, azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki əzəli torpaqlarından qovulması bu siyasətin mərhələləridir.

Böyük yunan filosofu Lukian demişdir ki, "Vətənin böyük və kiçikliyinə, daşlı kəşəkliliyinə görə deyil, yetirdiyi qəhrəmanlara görə tanıyırlar". Qəhrəmanların igidliyi ölməzdir. Onların xatirəsi insanların qəlbində yaşayır, qəhrəmanlıq simvolu kimi gənclərdə vətənpərvərlik hissinin formalaşdırılması Vətənin müdafiəsində əvəzsiz rola malikdir. Nədir qəhrəmanlıq? Qəhrəmanlıq ondan irəli gəlir ki, başqalarından fərqlənərsən, öz soydaşlarından üstün olduğununu göstərərsən. Xeyr! Qəhrəman harada olursal olsun, kiminlə döyüşürsə döyüşsün, ilk növbədə bu qəhrəmanın gözü önündə vətəni, anası, ailəsi canlanır, Vətən torpağının yağı düşmənlərinə keçməsi, ana-bacılarının qul halına salınması, namusuna təcavüz edilməsi, işğalçının azğın hərəkatları onu narahat etməyə başlayır. Daxilindəki vətən sevgisi hər şeyi üstələyir, qorxu hissi

mis-raları anaların ağısına qarışdı.

yazmaqla Qabil Bakının fər-yad edən küçələrinə, nalə çəkən gəmilərə, ərşə çıxan ahlara biganə qalmadığını bilirdi.

20 Yanvarda təkə igidlərimizi qətlə yetirmədilər. O gün həm də toyların, şən məclislərin bəzəyi, sevgililərin əzizi olan qərənfil də şəhid etdilər. Bu günahsız təbiət gözəlləri 30 ildir ki, yeni bir adla - şəhid gül adı ilə yaşayır!

20 yanvarda ən dözülməz, ən ağır hal anaların vəziyyəti idi.

Arazam, keç üstümdən?

Keç karvan, keç üstümdən.

Bu dərdi mən əkmisəm,

Dəryaz al, biç üstümdən – deyən, şəhidlərin dəfnində ağ saçlarını əlləri ilə xışmalayan xalq yazıçısı Əzizə Cəfərzadə ağır günlərdə yumağa dönmüş Azərbaycan anasının ağlar simasına çevrildi. Dərdi ilə ölən, dərdi ilə ucalan, dərdi ilə bir qürur heykəlinə çevrilən analar 30 ildir şəhid övladlarına yas saxladılar. Nahid Hacızadənin o illərdə yazdığı:

Qalx, qalx, ulu torpaq

Qalx, qalx, ulu bayraq.

Qalx, qalx, sən ey mərd xalq,

cümlədən şəxsən Mixail Qorbacovun Azərbaycan xalqına qarşı ağır cinayət törətdiyi qeyd olundu. Eyni zamanda, xalqa qarşı törədilən hərbi təcavüzə görə məsuliyyətin o dövrdəki respublika rəhbərliyinin (Əbdürrəhman Vəzirov, Ayaz Mutəllibov, Viktor Polyanicko, Vaqif Hüseynov) üzərinə düşdüyü, onların Azərbaycan xalqına xəyanət etdikləri qeyd olundu.

20 Yanvar faciəsində həlak olanların adının əbədiləşdirilməsi də unudulmadı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 1998-ci il martın 31-də "20 Yanvar Şəhidi" fəxri adının təsis edilməsi haqqında fərman imzaladı. 1998-ci il dekabrın 29-da "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı haqqında Əsasnamə təsdiq edildi. 1990-cı il yanvarın 20-də keçmiş SSRİ silahlı qüvvələrinin Bakıya və respublikanın bir neçə rayonuna hərbi təcavüzü zamanı həlak olmuş 147 nəfərə "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı verilmişdir. 20 Yanvar hadisələrində şəhid olanların, itkin düşənlərin ailələrinə və əlil olan şəxslərə hər il birdəfəlik dövlət yardımları edilir.

1990-cı ilin 20 Yanvar hadisəsi Azərbaycan xalqı üçün təkə böyük faciə deyil, həm də ləyaqətini qorumaq üçün hər cür qurban verməyə hazır olan xalqın tarixində şərəfli bir səhifədir. Tariximizin bu səhifəsi imperiya güllələrinin səsi ilə açılarsa da, şəhidlərimizin qanı ilə yazıldı. Amma nə yazıq ki, sovet imperiyasının ideoloji rüporu olan "Pravda" qəzeti yenə köhnə xislətinə sadiq qalaraq xalqı günahlandırdı. Qəzet 22 yanvar tarixli nömrəsində yazırdı: "...Fövqəladə vəziyyət elan edilməsi üçün görülmüş tədbirlər nəticəsində guya qadınlar və uşaqların tələf olması barədə bəyanatlar aşkar fitnəkar xarakter daşıyır. Bir daha təkrar etmək lazımdır ki, bu, qərərli yalandır! Ondan məqsəd əhalini sovet ordusuna və hüquq mühafizə orqanlarına qarşı qaldırmaqdır".

20 Yanvar və Azərbaycan tarixində ondan əvvəlki faciəli hadisələr XX əsr boyu xalqımıza qarşı yeridilən düşüncəli siyasətin növbəti təzahürü

unudur. Şeyx Məhəmməd Xiyabani "Qorxu və cəsarət" adlı məqaləsində yazırdı: "Qorxuram sözü, onu deyən adamın öz vicdanı qarşısında biabircasına etdiyi itirafdır. Qorxuram sözü rəzalətin ən alçaq dərəcəsinə və onu deyən adamın ruh düşgünlüyünü andıran bir formül və ifadədən ibarətdir. Qorxu insanın təbiətində mövcud olan ən çirkin bir hissə və uğursuz bir həyəcədir. Qorxu adamı mərdlik şərfindən və alicənablıqdan məhrum edir. ...İnsan dünyaya bir dəfə gəlib, mütləq ölməlidir, ancaq burada necə yaşamaq və necə ölmək burada durur". 20 yanvar şəhidləri əsil qəhrəmanlar idi və qorxu hissi onlara yad idi. Onlar sözün əsl mənasında mənəvi igidlik göstərdilər. Onlar düşmənlə qarşısında əylməyi şərəfsizlik sandılar, əsir düşməkdənsə, ölməyi üstün tutdular. Böyük Babək in dediyi kimi, qırx il qul kimi yaşamaqdansa, qırx gün azad yaşamağı daha şərəfli hesab etdilər.

Ötən əsrin sonlarından millətimizin başına gələn fəlakətlər, üzləşdiyimiz ağrı-acılar, şəhidlik, qaçqınlıq, köçkünlük, Qarabağ dərdi, Vətən həsrəti ədəbiyyatımıza da öz təsirini göstərdi. Yazıçı və şairlərimiz bir-birinin səsinə, harayını tamamlayan, eyni ağrıyı, eyni dərdi özlərinə məxsus sözlə poeziyamızda, nəsrimizdə naxışladılar. 1990-cı il 20 Yanvarın şən bə gecəsində Bakıda törədilən vəhşət və dəhşətdən 30 ildən artıq vaxt keçsə də, ölümə ölməzlik yazan şəhidlərimiz unudulmayıb. Əslində, o gecə haqsızlığın üstündən haqqa körpü salanlar mənəviyyat dünyasında tarixləşdirdiyi Şəhidlik zirvəsini daha da əbədiləşdirdilər. O gecə ucalan ana fəryadları dünyanı lərzəyə saldı. Haqq bayrağını qaldıranlar düşmənin qara bağrını öz şücaəti və hünərləri ilə döldilər. Xalq şairi Məmməd Araz bu hünərin şəninə:

- deyirdi.

20 Yanvar faciəsi ürəkləri tar-mar etdi. Hər tərəfi bürümüş qırmızı qərənfillər analarla birgə haray çəkdi, Məmməd Aslanın:

Yer titrəsin məhvərindən!- şeiri dillər əzbərinə çevrildi. Bəstəkarlar ona musiqi libası geyindirdilər. Müğənnilər şövlə oxudular.

Şəhidlər heç zaman sadə insanlar kimi dünyasını dəyişməmişlər. Onların qisası heç vaxt qiyamətə saxlanmaz. Bu qürurlü gündə başımızı dik tutmağı, qəmdən sıyrılıb çıxmağı bacardığımızı, zülüm-zülm ağlasaq da, şəhidlərimizin şərəfətli ölümünün önündə sağ qalmamızın xəcələtinə çəksək də, millət öz qəhrəmanlığı, hünəri ilə öyündü. Xalq şairi Xəlil Rza Ulutürk "Qanım bayrağımdadır" adlı şeirində yazdığı kimi, arlar gül sərgisi, Şəhidlər xiyabanı bəlkə çiçək dənizi idi.

Şəhidlik qeyrət və hünər zirvəsidir. Hər kəsin də taleyinə bu müqəddəsliyə qovuşmaq yazılmır. Ona görə Şəhidlər Xiyabanı nəsilin əbədi ziyarətəgahına çevrilib. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin yazdığı kimi, şəhidlərin hamısı bir-birinə bənzəyir, onların qəbirləri bir biçimdədir, sıra ilə cərgələnmişdir. Qıpqırmızı qərənfil bələnməmiş qəbirlər bizə göstərir ki, səbəb bir, əməl bir, hədəf bir olanda qalibiyyət qaçılmaz olur. Çünki

Qatil gülləsinə qurban gedirkən,

Gözünü sabaha dikdi Şəhidlər

Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla,

Vətən torpağına çəkdi Şəhidlər...

Dünyanın siyasi xəritəsində müasir Azərbaycan ərazicə kiçik bir ölkədir. Ancaq XX əsrin başlanğıcında olduğu kimi, əsrin sonunda da yaşadığımız ağırlardan doğan tükürpədicə fəryadlarımız qulaqardına vuruldu. XX əsrin sonlarında Azərbaycanda milli intibah, siyasi oyanış, müstəqillik və istiqlal uğrunda mübarizə geniş vüsət aldı, Azərbaycan Dövlət Müstəqilliyini bərpa etdi. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu Ümummilli lider Heydər Əliyev müstəqilliyin daimi və dönməz olması üçün titanik fəaliyyət göstərdi. Bu gün Azərbaycan dövlətinin başında ulu öndərin siyasi kursunu davam etdirən bir şəxsiyyət dayanmışdır.